

MONDELING TAALGEBRUIK: SPREKEN EN LUISTEREN

Doelen

- Oordelen of een woord al of niet klankzuiver is.
- Taalhandelingen ontwikkelen: reageren in gesprekken met eenvoudige, maar relevante vragen of met commentaar.
- Standaardnederlands spreken, gepaste taalregisters hanteren.
- Zo zelfstandig mogelijk het standaardnederlands hanteren.

Materiaal

- Werkboek pag. 14
- Pictogrammen voor gespreksregels.
- Een rode en groene kaart per leerling.
- CD met luisterfragmenten uit 'Iep' Joke Van Leeuwen.
- Kopieerblad pag 19

Lesverloop

I Introductie – Motivatie

Vertel de leerlingen dat ze gaan werken met fragmenten uit het verhaal 'Iep' van Joke Van Leeuwen .

De leerlingen nemen in hun werkboek opdracht I.

De leerlingen beluisteren fragment I op de cd. Geef ze als opdracht dat ze straks nadat ze tekst tweede maal beluisterd hebben het landschap dat beschreven wordt moeten tekenen.

De leerlingen beluisteren het fragment de tweede keer en ze tekenen het landschap in de kader in het werkboek.

Na het beluisteren bekijken en bespreken de leerlingen de landschappen van elkaar.

Bespreek met de leerlingen de landschappen.

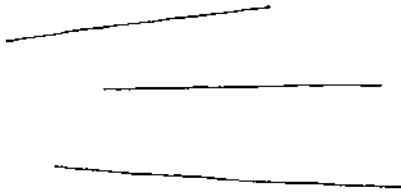
Enkele richtvragen:

- Zien ze er bij iedereen hetzelfde uit?
- Staat de zon op de tekening? Waarom/waarom niet?
- Staan er veel mensen op de tekening?
- Waar staat de man?
- Naar wat staat de man te kijken?

Reflecterend gesprek:

- Op welke manier heb je geluisterd?
- Luistert iedereen op dezelfde manier?
- Welke factoren beïnvloeden het luisteren?
- Hoe kan je afgeleid geraken? Kan je hier iets aan doen?

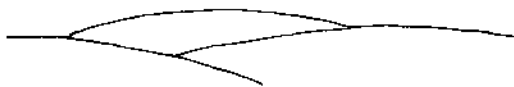
NEEM DRIE LIJNEN.

BUIG ZE EEN BEETJE OM.

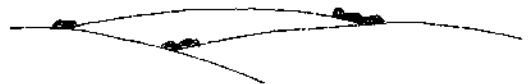

SCHUIF ZE TEGEN ELKAAR.

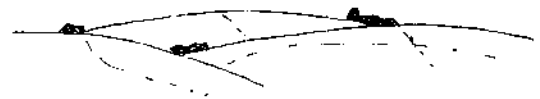

EN HIER IS HET LANDSCHAP WAARIN
DIT VERHAAL. BEGINT.

DE ZON SCHIJNT ERBOVEN, MAAR
DIE PAST NIET OP DE BLADZIJ.
ER MOETEN NOG STRUIKEN BIJ EN
BOMEN.

EN PADEN.

DAAR LOPEN WEL EENS MENSEN OVER EN
TORREN EN SLAKKEN. TORREN EN
SLAKKEN WËTEN NIET VAN ZICHZELF
DAT ZE DAAR LOPEN. MENSEN WEL.
ZOALS DIE MAN IN DE VERTE. HIJ KIJKT
NAAR DE VOGELS. EN HIJ WEET HET.

2 Kern

Oefenfase: Luisteropdrachten

Opdracht

Laat enkele leerlingen het werkboek nemen. Deze leerlingen lezen in stilte de vragen.
De andere leerlingen moeten het fragment beluisteren zonder vooraf de vragen te lezen.

Herbeluister fragment 1. Daarna leest de leerkracht een aantal vragen voor. Vraag de leerlingen te noteren in het werkboek.

Vragen:

- Welk teksttype hoorde je?
- Met welke zin begon het verhaal?
- Hoeveel keer kwam het woord 'mensen' voor?
- Welke dieren lopen wel eens over de paden?

Bespreek de antwoorden klassikaal.

Vertel dat luisteren op verschillende manieren kan. Enkele richtvragen:

- Was de luisteropdracht makkelijker voor de leerlingen die vooraf de vragen hadden? Waarom/ waarom niet? Welke leerlingen zonder vragen hadden ook de juiste antwoorden gevonden?
- Wat is het verschil tussen gericht luisteren en luisteren? Bij welke vragen moest je gericht luisteren?

Opdracht 2: Onderscheid van klankzuivere en niet-klankzuivere woorden

Deze oefening kan ook als tussendoortje gebruikt worden.

Laat de leerlingen fragment 2 beluisteren.

Eventueel: per leerling een groen en een rood kaartje of een kaartje met vooraan K (klankzuiver) en achteraan NK (niet klankzuiver).

In het fragment worden niet alle woorden geschreven zoals ze uitgesproken worden.

- Klank en letterteken kunnen verschillen: Als je een 't' hoort ... als je een 'k' hoort ...
- Soms worden letters toegevoegd: hooi(j), kraai(j), helm (hellem) ...
- Soms worden klanken weggelaten bij de uitspraak: markt, Kerstmis, handdoek, ...
- Soms treedt assimilatie op: frietzak (frietsak) ...

Uit het beluisterde fragment worden woorden gehaald. De leerkracht zegt een woord. Is het klankzuiver, dan steken ze een groen kaartje op, anders steken ze een rood kaartje op.

De leerlingen noteren de niet-klankzuivere woorden in hun werkboek. De leerkracht schrijft de woorden op het bord. De fonetische afwijking zet de leerkracht met kleurkrijt in de verf.

Volgende woorden komen aan bod. De vetgedrukte woorden zijn niet klankzuiver:

vogels – door – **dingen** – **leven** – **televisie** – huis – **zomer** – struiken – **verrekijker** – mensen – naam – **wijde** – **gezicht**.

Oefenfase: Spreekopdrachten

Deze oefening kan ook als tussendoortje gebruik worden.

Opdracht: Improvisatieoefening

Kopieerblad met dialogezinnen. De leerlingen knippen de zinnen uit.

De leerlingen gaan per twee een scène oefenen. Laat dit niet te lang duren, het gaat immers voornamelijk over improviseren.

Scène: Je bent op vakantie en wandelt door een prachtig landschap. Je ziet een meneer met een verrekijker staan (Warre) en spreekt deze meneer aan.

Voor de scène begint worden de briefjes in broekzakken van de leerlingen gestoken. Bij het spelen van de scène wordt er op het teken van de leerkracht (fluitsignaal, tikken op bord,...) een briefje uit de broekzak genomen. Op het moment dat de leerlingen een briefje heeft genomen, moet hij hem direct voorlezen alsof het een zin in de scène is. Zelfs als het briefje helemaal niet lijkt te passen, is het de taak van de speler om het toch te laten kloppen. De inhoud van het briefje bepaalt daarmee ook hoe de scène verder loopt.

Hoofddoel:

- Duidelijk spreken (geef aandacht aan luid en duidelijk praten): lees luid en met volle overtuiging het briefje voor. Tijdens het improvisatiespel spreekt iedereen A.N.

3 Slot

Als slot bespreken we de spreekdoelen van vandaag.

- Wat vonden jullie van het improvisatiespel? Vond je makkelijk/moeilijk?
- Heb je aandacht gegeven aan duidelijk spreken. Heb je er rekening mee gehouden? Lukte het beter dan in de eerste les?

TAALBESCHOUWING: WOORDENSCHAT

Noot

Er is een wezenlijk verschil tussen 'uitdrukkingen' en 'spreekwoorden'.

Spreekwoorden drukken een levenswijsheid of een wijze les uit. Soms rijmen ze ook. De verwoording ligt vast. **Uitdrukkingen** drukken geen wijze les uit. Ze zeggen iets beeldig en passen zich aan aan de tekst. De term 'uitdrukking' moet dus door de leerlingen beheerst worden.

Doelen

- De figuurlijke betekenis van spreekwoorden, zegswijzen en uitdrukkingen aanduiden.
- Bij een uitdrukking de figuurlijke betekenis verklaren.
- Uitdrukkingen en spreekwoorden met de passende verklaring verbinden.
- De term 'uitdrukkingen' kunnen gebruiken.

Materiaal

- Werkboek pag. 24
- Kopieerblad 23

Lesverloop

1 Instap

Geef de leerlingen een kaartje waarop een korte situatie beschreven wordt. Het deeltje dat onderstreept is op het kaartje, is een uitdrukking. Zeg tegen de leerlingen dat ze de uitdrukking zo letterlijk mogelijk moeten opvatten. De rest van de klas mag raden welke uitdrukking op het kaartje staat. Voer een kort klasgesprek over de vermelde uitdrukkingen. Geef leerlingen de kans om er zelf ook eentje letterlijk te komen spelen.

2 Kern

2.1 Leerfase

De uitdrukkingen op de kaartjes waren natuurlijk niet letterlijk bedoeld. Dit zijn 'uitdrukkingen'. Breng deze term met de voorbeelden van het kopieerblad op het bord. Laat de leerlingen het verschil verwoorden tussen letterlijk en figuurlijk taalgebruik. Er is duidelijk een verschil tussen 'wat' men zegt en 'waarover' men het heeft.

2.2 Oefenfase

Leerlingen maken uit het werkboek oefening I. Ze lossen de oefening individueel op. De nadruk ligt opnieuw op het onderscheid tussen de letterlijke en de figuurlijke betekenis. Verbeter klassikaal en neem hier uitgebreid je tijd voor. Laat de leerlingen telkens een situatie bedenken waarin de uitdrukking gepast zou zijn. Herhaal de term 'uitdrukking' voortdurend.

3 Afsluiter

De leerlingen maken oefening 3. De resultaten worden uitgewisseld, en medeleerlingen proberen te raden welke zegswijze getekend werd.

MEENEMERTJE X letterlijk of figuurlijk

Het meenemertje helpt de leerlingen te onthouden dat een zin ofwel letterlijk ofwel figuurlijk is bedoeld. Bij zegswijzen en spreekwoorden is dat duidelijk. Het letterlijk interpreteren is veelal lachwekkend. In poëzie is dat meestal minder duidelijk en in reclame is het soms verraderlijk. Het meenemertje zet een aantal kenmerken van een spreekwoord op een rij. Die helpen de leerlingen om de spreekwoorden te herkennen.

TAALBESCHOUWING

Noot

De termen 'werkwoordelijk gezegde' en 'naamwoordelijk gezegde' worden niet langer voorgeschreven door de eindtermen en leerplannen.

Doelen

- De tweeledigheid van zinnen aanduiden.
- Zinnen met meer werkwoorden ombouwen tot zinnen met één werkwoord en omgekeerd.

Materiaal

- Werkboek pag. 34–36
- Taalboek pag. 18

Lesverloop

1 Instap

Bekijk met de leerlingen de vreemde zoekertjes. Laat de leerlingen met deze zoekertjes zinnen maken. Schrijf er enkele op het bord en gebruik ze als werkzinnen. Zorg ervoor dat je zinnen hebt die iets zeggen over wat iets of iemand doet, is of wordt.

Bijvoorbeeld:

Ik verkoop een saaie juf.

Hij gaat zijn laarzen verkopen.

Ik bied een drumstel aan.

Afwassen is leuk met de WII-afwas.

2 Kern

2.1 Leerfase

Onderzoek alle zinnen met de leerlingen. Vraag naar het onderwerp. Herhaal hoe je het onderwerp van een zin kunt terugvinden.

Hoe doen Ze dit weer? Laat hen dit uitleggen voor ze de oefening aanvatten.

- Besluit:
- vragen 'wie/wat iets doet' of 'wie/wat iets is' (de wie/wat-vraag)
 - een ja/nee-vraag stellen: het onderwerp staat hier dan op de tweede plaats
 - een bevelzin heeft geen onderwerp

Bijvoorbeeld:

Ik/verkoop een saaie juf.

Hij/gaat zijn laarzen verkopen.

Ik/bied een drumstel aan

Afwassen/is leuk met de WII-afwas.

Vraag telkens of de zin vertelt wat het onderwerp **doet** of wat het onderwerp **is**. Daarvoor moeten we op zoek gaan naar de werkwoorden. Laat ze de werkwoorden onderstrepen.

Voorbeeld 1

Ik/ **verkoop** een saaie juf.

Dit werkwoord zegt duidelijk wat de 'ik' **doet**.

Voorbeeld 2

Hij/**gaat** zijn laarzen **verkopen**.

Bespreek dat het hier niet gaat over 'gaat', maar over 'verkopen'. Dat werkwoord drukt uit wat de persoon wil doen. Dat is dus het belangrijkste werkwoord. Het gemakkelijkste kunnen we dat vinden door de zin te veranderen zodat er maar één werkwoord overblijft.

Laat de zin ombouwen: Hij **verkoopt** zijn laarzen.

Doe hetzelfde met de andere zinnen die door de leerlingen gegenereerd werden.

Besluit voor deze zinnen.

- In al deze zinnen gebeurt er iets, is er actie.
- Het onderwerp doet iets.
- Een zin kan één of meerdere werkwoorden bevatten.

Onderzoek dan de zinnen met die zeggen hoe iets of iemand is of wordt.

Laat duidelijk verwoorden dat het onderwerp in deze zinnen niets **doet**. (Afwassen is ...). Deze zin geeft ons onvoldoende informatie. Het is geen echte zin. Het werkwoord drukt uit **hoe** of **wat** het onderwerp **is**. We krijgen informatie over het onderwerp door de **andere woorden**: leuk.

2.2 Oefenfase: werkboek

De leerlingen maken oefening 1 individueel.

Bij de bespreking benoemen de leerlingen onderwerp van elke zin. Daarna zoeken ze de werkwoorden. Laat vaststellen dat een zin soms uit één, soms uit meer werkwoorden bestaat. Bij zinnen die uit meer dan één werkwoord bestaan, laat je ze op zoek gaan naar het belangrijkste werkwoord. Doe dat door hen de zin te laten ombouwen zodat er slechts één werkwoord in staat.

Laat de leerlingen ook eens het omgekeerde doen: zinnen met één werkwoord veranderen tot zinnen met meer werkwoorden. Laat telkens verwoorden dat het onderwerp iets **doet**.

Oefening 2

Verken de oefening met de leerlingen. Laat hen die individueel oplossen en bespreek onmiddellijk. Laat telkens goed verwoorden wat het onderwerp **doet**. Wijs ook op het betekenisverschil als je zinnen ombouwt.

Oefening 3

Deze oefening is voor snelle leerlingen of om eventueel snel klassikaal te behandelen.

3 Afsluiter

Laat de leerlingen op hun niveau verwoorden wat ze in deze les leerden.

- Een zin bestaat meestal uit twee delen: het onderwerp en wat erover wordt gezegd.
- Meestal zeggen de werkwoorden wat het onderwerp doet.
- Een zin kan uit één of meerdere werkwoorden bestaan.
- Als er meer werkwoorden zijn, kan ik het belangrijkste werkwoord vinden door de zin om te bouwen zodat er maar één werkwoord overblijft.